

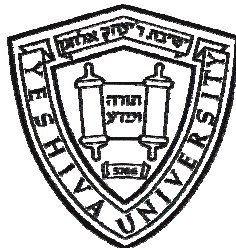
The Abraham Arbesfeld Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

"The Experiential and Obligatory Nature of Talmud Torah"

- 1 רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק א
- 2 משנה מסכת פאה פרק א משנה א
- 3 תלמוד בבלי מסכת שבת דף לא עמוד א
- 4 תלמוד בבלי מסכת מנחות דף צט עמוד ב
- 5 תלמוד בבלי מסכת ברכות (לה:)
- 6 תלמוד בבלי מסכת נדרים (ח.)
- 7 ר"ן מסכת נדרים (ח.)
- 8 ריטב"א שם
- 9 סמ"ג עשה יב
- 10 ספר המצוות לרמב"ם - מצות עשה י'
- 11 ספר המצוות לרמב"ם - מצות עשה יא'
- 12 שולחן ערוך יורה דעה (רמו:א)
- 13 משנה ברורה (קע:א)
- 14 תלמוד בבלי מסכת שבת (פט:)
- 15 תוספות מסכת ברכות (יא:)
- 16 שנות אליהו פאה א:א
- 17 רמב"ם הלכות דעות פרק ג
- 18 נה ברורה סימן קע ס"ק מה
- 19 אור שמח הלכות תלמוד תורה פרק א
- 20 קהלת יעקב שבת ס' יא
- 21 מנחת אשר עמ' כט
- 22 דברי חמודות ברכות שם
- 23 תלמוד בבלי מסכת בבא קמא (פב.)
- 24 שיעורים לזכר אבא מרי עמ' רה
- 25 תלמוד בבלי מסכת נדה (ל:)
- 26 תלמוד בבלי מסכת יומא (לה:)
- 27 תלמוד בבלי מסכת זבחים (קטו.)
- 28 רב מאיר שפירא בס' אורות הפסח
- 29 ר' נבנצל שבועות עמ' פה

Rabbi Shalom Rosner
יח' אייר תשס"ז • 5/6/07

1) רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק א

הלכה ח

כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסוריין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה.

הלכה ט

גדולי חכמי ישראל היו מהן חוטבי עצים ומהן שואבי מים ומהן סומים ואף על פי כן היו עוסקין בתלמוד תורה ביום ז ובלילה והם מכלל מעתיקי השמועה איש מפי איש מפי משה רבינו.

הלכה י

עד אימתי חייב לתלמוד תורה עד יום מותו * שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חייתך, וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח.

2) משנה מסכת פאה פרק א משנה א

[א] אלו דברים שאין להם שיעור הפאה והבכורים והראיין וגמ"ח = וגמילות חסדים = ותלמוד תורה אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד כולם:

3) תלמוד בבלי מסכת שבת דף לא עמוד א

אמר ריש לקיש: מאי דכתיב +ישעיהו וגו'+ והיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמת ודעת וגו' - אמונת - זה סדר זרעים, עתיך - זה סדר מועד, חסן - זה סדר נשים, ישועות - זה סדר נזיקין, חכמת - זה סדר קדשים, ודעת - זה סדר טהרות. ואפילו הכי +ישעיהו לג+ יראת ה' היא אוצרו. אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, צפית לישועה, פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר? ואפילו הכי: אי יראת ה' היא אוצרו - אין, אי לא - לא.

4) תלמוד בבלי מסכת מנחות דף צט עמוד ב

מדבריו של ר' יוסי נלמוד, אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, קיים מצות +יהושע א'+ לא ימוש (את) ספר התורה הזה מפיך. אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי: אפי' לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית - קיים לא ימוש, ודבר זה אסור לאומרו בפני עמי הארץ. ורבא אמר: מצוה לאומרו בפני עמי הארץ.

5) תלמוד בבלי מסכת ברכות (לה:)

רבי חנינא בר פפא רמי: כתיב +הושע ב'+ ולקחתי דגני בעתו וגו', וכתיב: +דברים י"א+ ואספת דגנך וגו'! - לא קשיא: כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום. תנו רבנן: ואספת דגנך, - מה תלמוד לומר - לפי שנאמר: +יהושע א'+ לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, יכול דברים ככתבן? תלמוד לומר: ואספת דגנך - הנהגה בהן מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל; רבי שמעון בן יוחי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורע בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה? אלא: בזמן שישראל עושין רצונו של מקום - מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר: +ישעיהו ס"א+ ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'. ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום - מלאכתן נעשית על ידי עצמן, שנאמר: +דברים י"א+ ואספת דגנך; ולא עוד, אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן, שנאמר: +דברים כ"ח+ ועבדת את אויבך וגו'. אמר אביי: הרבה עשו כרבי ישמעאל - ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחי - ולא עלתה בידן.

6) תלמוד בבלי מסכת נדרים (ת.)

מנין שנשבעין לקיים את המצוה? שנאמר: +תהלים קיט+ נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך. והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא! אלא הא קמ"ל, דשרי ליה לאיניש לזרוזי נפשיה. ואמר רב גידל אמר רב: האומר אשכים ואשנה פרק זה, אשנה מסכתא זו - נדר גדול נדר לאלהי ישראל. והלא מושבע ועומד הוא, ואין שבועה חלה על שבועה! מאי קמ"ל? דאפי' זרוזי בעלמא, היינו דרב גידל קמייתא! הא קמ"ל, כיון דאי בעי פטר נפשיה בקרית שמע שחרית וערבית, משום הכי חייל שבועה עליה.

7) ר"ן מסכת נדרים (ת.)

הא קמ"ל דכיון דאי בעי פטר נפשיה וכו' - מסתברא לי דלאו דווקא דבהכי מיפטר שהרי חייב כל אדם לתלמוד תמיד יום ולילה כפי כחו ואמרינן בפ"ק דקדושין (דף ל) ת"ר ושננתם שיהו דברי תורה מחודדין בפין שאם ישאלך אדם דבר שלא תגמגם ותאמר לו וכו', וק"ש שחרית וערבית לא סגי להכי אלא מכאן נראה לי ראייה למה שכתבתי בפרק שבועות שתיים בתרא דכל מידי דאתא מדרשא אע"פ שהוא מן התורה כיון דליתיה מפורש בקרא בהדיא שבועה חלה עליו והכא הכי קאמרינן כיון דאי בעי פטר נפשיה ממאי דכתיב בקרא בהדיא דהיינו בשכבך ובקומך בקרית שמע שחרית וערבית מש"ה חלה שבועה עליה לגמרי אפילו לקרבן

8 ריטב"א שם

...פי' הא דאמרינן דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית ונפיק מחובת והגית בו יומם ולילה [יהושע א] היינו בדלא אפשר ליה טפי שצריך להשתדל קצת היום בפרנסתו הא לאו הכי לא מיפטר כדאיתא במנחות:

9 סמ"ג עשה יב

בשעת דחוקות שהאדם בבילבול ואין לו פנאי ללמוד סומך על מה שאמ' רבי יוחנן פרק שתי הלחם אפילו לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית קיים מצוה לא ימוש ודבר זה אסור לומר לפני עם הארץ.

10 ספר המצוות לרמב"ם - מצות עשה י'

והמצוה העשירית היא שצונו לקרוא קריאת שמע בכל יום ערבית ושחרית והוא אמרו יתעלה (פ' שמע) ודברת במ שבכתך בבינתך וגו' ובשכבך ובקומך. וכבר התבאר משפטי מצוה זו במסכת ברכות (פ"א - ג כו א, ל א, סא ב, סג ב). ושם (כא א) התבאר שקריאת שמע דאורייתא. ולשון התוספתא (רפ"ג) כשם שנתנה תורה קבע לקריאת שמע כך נתנו חכמים זמן לתפלה. כלומר שזמני התפלה אינם מן התורה. אמנם חובת התפלה עצמה היא מן התורה כמו שבארנו (ע' ה) והחכמים סדרו לה זמנים. והוא ענין אמרם (שם כו ב) תפלות כנגד תמידית תקנום. כלומר סדרו זמניה בזמני ההקרה. ומצוה זו אין הנשים חייבות בה:

11 ספר המצוות לרמב"ם - מצות עשה יא'

והמצוה הי"א היא שצונו ללמוד חכמת התורה וללמדה וזה הוא שנקרא תלמוד תורה והוא אמרו (שם) ושנתם לבניך. ולשון ספרי לבניך אלו תלמידים וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמידים קרוים בנינים שנאמר ויצאו בני הנביאים. ושם נאמר ושנתם שיהו מחודדין בתוך פיך כשאדם שואלך דבר לא תהא מגמגם לו אלא אמור לו מיד. וכבר נכפל הצווי הזה פעמים רבות, ולמדתם ועשיתם, למען ילמדון (פ' וילך). וכבר התפזר הזרוז על מצוה זו ולשקוד בה תמיד במקומות הרבה מן התלמוד. ונשים אין חייבות בה מאמרו בה (פ' והא"ש) ולמדתם אותם את בניכם ואמרו בניכם ולא בנותיכם כמו שהתבאר בגמר קדושין (כט ב, ל א):

12 שולחן ערוך יורה דעה (רמו:א)

א [כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורים, בן בין בחור בין זקן גדול. אפילו עני המחזור על הפתחים, ג] אפילו בעל אשה ובנים, (א) דן חייב (ב) לקבוע לו זמן לתלמוד תורה הן ביום ובלילה, שנאמר: והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח). א ו] ובשעת הדחק, אפילו לא קרא רק קריאת שמע שחרית וערבית, לא ימושו מפיך (ישעיהו נט, כא) קרינן ביה (הגהות מיימוני פ"א וסמ"ג עשין י"ב).

13 משנה ברורה (קע:א)

וכתב בשל"ה דילמוד משנה או הלכה או אגדה או ספרי מוסר ואינו יוצא במה שמברך בהמ"ז ועכ"פ יאמר איזה מזמור וטוב לומר אחר ברכת המוציא מזמור ה' רועי לא אחסר דהוא ד"ת ותפלה על מזונותי:

14 תלמוד בבלי מסכת שבת (פט:)

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב +ישעיהו סג+ כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך. לעתיד לבא יאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם: בניך חטאו לי. אמר לפניו: רבוננו של עולם - ימחו על קדושת שמך. אמר: אימר ליה ליעקב דהוה ליה צער גידול בנים, אפשר דבעי רחמי עלייהו. אמר ליה: בניך חטאו. - אמר לפניו: רבוננו של עולם, ימחו על קדושת שמך. - אמר: לא בסבי טעמא, ולא בדרדקי עצה. אמר לו ליצחק: בניך חטאו לי. - אמר לפניו: רבוננו של עולם, בני ולא בניך? בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע, קראת להם +שמות ד+ בני בכורי, עכשיו בני ולא בניך? ועוד, כמה חטאו? כמה שנותיו של אדם - שבעים שנה. דל עשרין דלא ענשת עלייהו - פשו להו חמשיין. דל עשרין וחמשה דלילותא - פשו להו עשרין וחמשה. דל תרתי סרי ופלגא, דצלויי ומיכל ודבית הכסא - פשו להו תרתי סרי ופלגא. אם אתה סובל את כולם - מוטב, ואם לאו - פלגא עלי ופלגא עליך. ואם תמצא לומר כולם עלי - הא קריבית נפשי קמך. פתחו ואמרו: (כ"י) אתה אבינו. אמר להם יצחק: עד שאתם מקלסין לי - קלסו להקדוש ברוך הוא, ומחוי להו יצחק הקדוש ברוך הוא בעינייהו. מיד נשאו עיניהם למרום ואומרים +ישעיהו סג+ אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך

15 תוספות מסכת ברכות (יא:)

וא"ת מאי שנא מסוכה שצריך לברך על כל סעודה וסעודה לישב בסוכה. וי"ל דשאני תורה שאינו מייאש דעתו דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכתיב והגית בו יומם ולילה והוי כמו יושב כל היום בלא הפסק. אבל אכילה בסוכה יש שעה קבועה

16 שנות אליהו פאה א:

ותלמוד תורה. נמי אין לה שיעור לא למטה ולא למעלה. דכתיב והגית בו יומם ולילה. וא"כ אין לה שיעור למעלה. ולמטה נמי דפעמים בתיבה אחת פוטר והא דאיתא בגמרא קרא קריאת שמע ערבית ושחרית כאילו קיים והגית בו יומם ולילה. לא בא לאפוקי שאינו יוצא בתבה א' אלא ק"ש הוא חיוב על כל אחד לקרות שחרית וערבית וע"ז אמרו דאם קרא כו' אז אפילו תיבה א' א"צ ללמוד ויוצא בק"ש והא דכתיב והגית כו' כיון שיוצא בתיבה אחת היינו דאילו לא הוי כתיב והגית ה"א שאינו צריך אלא תיבה א' ולא יותר אף שיש לו פנאי ללמוד לכך נאמר והגית גו' לומר שחייב אדם ללמוד תורה יום ולילה אך אם צריך לעסוק במצוה או בדרך ארץ שהוא ג"כ מצוה אזי הוא פוטר את עצמו בתיבה אחת ונקט התנא הא דאין לת"ת שיעור למטה להורות שצריך האדם מאד מאד לחבב את התורה דבכל תיבה ותיבה שלמד בה הוא מצוה בפ"ע והראים שיוצא בתיבה אחת מצות לימוד התורה שהיא שקולה נגד כל המצוות והכלל בזה שאין מבטלין ת"ת אפילו למצוה אם יכולה להעשות על ידי אחרים והשכל מחייב בזה מפני שכל תיבה ותיבה בפ"ע הוא מצוה גדולה והיא שקולה נגד כולם. א"כ כשלומד למשל דף א' מקיים כמה מאות מצוות. וא"כ בודאי יותר טוב לקיים מאה מצוות ממצוה אחת רק כשאי אפשר לקיים ע"י אחר אזי ראשי לבטל ולזה שונה התנא הא

דת"ת אין לה שיעור למטה להורות כנ"ל או כשצריך לאכול שהוא ג"כ מצוה ולולא זאת לא היה לנו פנא לעשות איזה מצוה או לאכול דכתיב והגית בו יומם וליילה. לכך משמיענו דלפעמים אף בתיבה אחת יוצא:

17) רמב"ם הלכות דעות פרק ג

הלכה ב

צריך האדם שיכוון לבו וכל מעשיו כולם לידע את השם ברוך הוא בלבד, ויהיה שבתו וקומו ודבורו הכל לעומת זה הדבר, כיצד כשישא ויתן או יעשה מלאכה ליטול שכר, לא יהיה בלבו לקבוץ ממון בלבד אלא יעשה דברים האלו כדי שימצא דברים שהגוף צריך להם מאכילה ושתייה ושיבת בית ונשיאת אשה, וכן כשיאכל וישתה ויבעול לא ישים בלבו לעשות דברים האלו כדי ליהנות בלבד עד שנמצא שאינו אוכל ושותה אלא המתוק לחיך ויבעול כדי ליהנות, אלא ישים על לבו שיאכל וישתה כדי להברות גופו ואיבריו בלבד, לפיכך לא יאכל כל שהחך מתאוה ככלב וחמור אלא יאכל דברים המועילים לגוף אם מרים אם מתוקים, ולא יאכל דברים הרעים לגוף אע"פ שהן מתוקים לחיך, כיצד מי שהיה בשרו חם לא יאכל בשר ולא דבש ולא ישתה יין, כענין שאמר שלמה דרך משל אכול דבש וגו', ושותה מי העולשין אע"פ שהוא מר שנמצא שותה ואוכל דרך רפואה בלבד כדי שיבריא ויעמוד שלם, הואיל ואי אפשר לאדם לחיות אלא באכילה ושתייה, וכן כשיבעול לא יבעול אלא כדי להברות גופו וכדי לקיים את הזרע, לפיכך אינו בועל כל זמן שיתאוה אלא כל עת שידע שהוא צריך ב להוציא שכבת זרע כמו דרך הרפואה או לקיים את הזרע. +/השגת הראב"ד/ וכן כשיבעול וכו'. א"א וכן למצות העונה אם היא מקפדת. +

הלכה ג

המנהיג עצמו על פי הרפואה, אם שם על לבו שיהיה כל גופו ואבריו שלמים בלבד ושיהיו לו בנים עושין מלאכתו ועמלין לצורכו אין זו דרך טובה, אלא ישים על לבו שיהיה גופו שלם וחזק כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את ה', שאי אפשר שיבין וישתכל בחכמות והוא רעב וחולה או אחד מאיבריו כואב, וישים על לבו שיהיה לו בן אולי יהיה חכם וגדול בישראל, נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו עובד את ה' תמיד, אפילו בשעה שנושא ונותן ואפילו בשעה שבוועל, מפני שמחשבתו בכל כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבוד את ה', ואפילו בשעה שהוא ישן אם ישן לדעת כדי שתנוד דעתו עליו וינוח גופו ולא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא, ועל ענין זה צו חכמים ואמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים, והוא שאמר שלמה בחכמתו בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך.

18) משנה ברורה סימן קע ס"ק מה

גם האריך בשל"ה ליהרר מרבוני אכילה ושתייה אלא יאכל וישתה רק להעמיד ולהברות את גופו מזומן לעבודת הנפש וכזה כל סעודותיו הוין סעודת מצוה

19) אור שמח הלכות תלמוד תורה פרק א

ונראה לי לבאר, דבאמת כל המצוות המה שווים לפחות שבפחותים ולמשה רבינו ע"ה, דתורה אחת יהיה לכם כתיב (במדבר טו, כט), וחיוב המצוה גבול יש לה, כמו נטילת אחרונת בנינו בעלמא יצא, רק המדקדקים נושאים אותו כל היום וכיו"ב, ולכך לא כתבה התורה מדות רק ברמז, דלמשל מדת הנקמה (יומא כג, א) כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר (כתובות יז, א) ומלך שמחל כו', ולכך אין זה חוק בפרט שווה לכלל הישראלי, רק כל אחד לפי ערכו, רק נקימה דממון זה שווה לכולם, וכן בגאווה וכיו"ב, וכן לפני משורת הדין, ובקור חולים וקבורה וכו', והדברים ארוכים בספרי המחקר.

ונמצא מצוות ת"ת אשר בוודאי אם יבש האדם טרף ומזון בכ"ז אינו נחשב למפריע מצוות ת"ת, ואספת דגניך כתיב (דברים יא, יד), וכן למשל אדם חלוש המזג, וכן כל אחד לפי ההכרחיות שלפי הרגלו, וכן לפי טוהר נפשו של אדם, כי אינו דומה בחיוב ת"ת האיש אשר נפשו מרגשת בשכלה הזך ונקשרה בעבותות אהבה לתלמוד תורה, לאיש אשר כוחות נפשו נרפים ועצלים, לכן איך היה מחוק הבורא לחוק חיוב ת"ת לכל ישראל, ונתן תורת כ"א בידו, ואין לאל יד האנושי ליתן המדה האמיתית לזה, לכן באו חכמים ופירשו לנו גדר מרכזן האמיתי של ת"ת, ק"ש בשחרית, ק"ש בערבית, קים והגית בה יומם וליילה (מנחות צט, ב), כיון שלומד קבלת המצווה ואזהרתה בשחרית ובערבית כבר קיים מצוותה, אולם יתר מזה הוא בכללי המצוות אשר נבדלו ונפרדו בזה כל איש לפי ערכו ומהותו, והיא כמו הסר מן המדות המגונות אשר נפרדו זה מזה, ובוודאי צריך להתעצם בה האדם בכל יכלתו, כי כפלה התורה הרבה פעמים ענין למודה, וצריך האדם להלהיב נפשו לשקוד על דלתותיה, כאשר הרבו לדבר בזה הספרים הקדושים, ולכן אמר (שמות יח, כ) והזהרת אתם את החוקים ואת התורות, ודבר השווה לכולם והודעת כו' ילכו בה ואת כו' אשר יעשון, שבזה אינו שוה, רק כל אחד לפי מה שהוא אדם.

ולכך אמרו בנדרים דף ח' ע"א הא קמ"ל כיון דאי [בעי] פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית משו"ה חייל שבועה עליה, שזה מה שמחוייב ללמוד בכל כוחו אינו מן החוקים הכוללים סוג הישראלי, ואין זה מצווה פרטית, ולכך חייל שבועה עליה, כמו שבועה שלא אתכבד בקלון חבירו וכיו"ב, ואין נוח לי מה שלמד הר"ן שם מהא דדבר דאתיא מדרשא חייל שבועה עליה, וכמו חצי שיעור, אשר זה פרטי החוקים המצוים ע"ז כל בני ישראל בלי הבדל כלל, והבן ודו"ק.

ובזה יבואר לנו עוד דבר נכון, דזה אם יש מצוה לקיים מבטלין ת"ת, כמו לאכול מצוה, לנטול לולב, אפילו לרשב"י (עיין ירושלמי שבת פ"א ה"ב) וכן לקבוע מזוזה ולעשות ציצית, אבל להכניס עצמו לחיוב, מצוה ת"ת עדיף, דבאמת לימוד הת"ת שוה לכולם, וכל מצוותיה של תורה אינן שווין לדבר אחד מדבריה, ומ"מ מבטלין למצות אלו, דאילו חוקים כוללים כל עם ישראל בחובה אחת מן משה רבינו ע"ה עד הפחות בעם, ומבטלין אותה לחוקים הכוללים, אבל להכניס עצמו לחיובה בוודאי מצות ת"ת עדיף, דהיא חביבה על הקב"ה ביותר, וז"ב, וודע דמצוות ת"ת הוא מן קרא דושנתם וכמה פסוקים, דאילו פסוק והגית בו יומם וליילה הוא בדברי קבלה.

תנן שבת דף י"א מפסיקין לק"ש ואין
 מפסיקין לתפלה ומפרש בגמרא דזכו
 בחזרים בעוסקים בתורה כגון רש"י וחזריו
 שהם מפסיקין לק"ש ולא לתפלה והטעם
 פשוט משום דק"ש דאורייתא ותפלה דרבנן,
 והנה בעוסקים במלכה אחרת פטורין מפילו
 מק"ש מטעם דעוסק במלכה פטור ממלכה
 וכדאמרין בסוגיין גבי עוסקין בקדש"ה דלא
 הפסיקו חפ"י לק"ש, ולריך ביאור מ"ש מלות
 ת"ת דמצטלין בשביל מלכה אחרת ולא מפטר
 מטעם עוסק במלכה וכו' והרי תנן ות"ת
 כנגד כולם, ואמנם ילפינן לה מקרא צמוע"ק
 ד"ע דלמלכה שא"ל לעשות ע"י אחרים
 מצטלין ת"ת אבל לריך להבין גדר בדבר.

וכן צטל קרי חסרו צד"ת קודם דצטלוח
 לצבילותא, ואילו בק"ש תנן בצרכות
 ד"כ דמהרהר צלצו ולרבינא זכו משום
 דכרהור כדבור דמי ואמאי לא התירו גם
 ד"ת כרהור לרע"ק בצרכות דכ"צ דאמר לא
 יכנס לביהמ"ד כל עיקר מפילו לשמוע ולשתוק
 ומ"ש תלמוד תורה ממלות ק"ש.

ונראה דהגדר הוא כן, דצכל מלות
חיוציות שצחורה גם כשהוא חנוס
 מלקיים המלכה וליכא עליו טענה ותצטע
 על ציטולה, מ"מ חיוצא רמיא עלי, וכמו
 שהוכיח הגר"צ וסרמן ז"ל הי"ד מפ"ק
 דחגיגה דלמ"ד כולן תשלומין דרשאן אי הי
 חגר צרשאן ונתפשט צשני פטור מרמי,
 ואילו חנוס צרשאן ודאי חייב [דעיקר מלות
 פסח שני הוא לחנוס צרשאן, אע"פ שהשני
 תשלומין דרשאן לחד מד"ה, ע"י פי מי שהי]
 ועמ"ש"כ צזכ צעכ"י צקכ"י ח"ו סי' ל"צ
 [ונדפס צקכ"י צ"צ סימן יו"ד] ואכמ"ל,
 אבל כגון צמלות לדקה מי שהוא עני ואין
 לו כלל מה ליתן [יותר משלישית השקל]

אינו צגדר "חנוס", רק "פטור", דזכו עיקר
 השיעור ליתן לדקה הוא כפי יכולתו, וכשאין
 לו, ליכא חיוב כלל ליתן, וכן צמלות גמ"ח
 שצגופו, מה שא"ל לו לעשות אין זה צגדר
 "חנוס" רק זכו בצול השיעור של המלכה,
 שיעשה כפי יכולתו כיון שהתורה לא נתנה
 זמן ושיעור קצוב, השיעור הוא כפי יכולתו,
 וכן מלות ת"ת כיון שלא נתנה צו תורה
 שיעור, ממילא בחיוב הוא כפי יכולתו ועל
 זמן שהוא חנוס מללמוד אין זה צגדר מצטל
 מלכה צחנוס, אלא זכו בצול חיובו שהוא עד
 כמה שאפשר לו, רק פרק אחד שחרית ופ"ה
 ערבית חיובו קצוב וצרוך דכתיב והגית צו
 יומם ולילה, וכשיהיה חנוס מפרק זה מהשצ
 מצטל מלכה ע"י מנחות ל"ע צחוס' דמפרשי
 צחד פירושה הא דתצדרי"י ד"ת לא יהיו
 עליך חוצה ואי אתה רשאי לפטור עומך מכן
 דהיינו שאינו מחוייב לצטל עסקי פרנסתו
 לגמרי [ונראה דר"ל מפילו ליכא פקו"י
 דצמקום פקו"י פשיטא דדוחה כל המלות
 מלצד ג' עצירות] ואינו רשאי לצטל ת"ת
 לגמרי אלא יפכה ת"ת עם ד"ה ע"ש וא"כ
 זהו עיקר בצול שיעור חיוב דת"ת, דהיינו
 לעסוק צחורה כפי יכולתו.
והנה הא דעוסק צמלכה פטור ממלכה
היינו משום דשניהם חיוב עליו ואין
דוחין זה את זה, אבל ת"ת כנה מלד המלכה
דרמי עלי שמחמתה חנוס הוא לצטל ת"ת
הרי ממילא אין עליו שום חיוב ת"ת על שטח
זו, ואילו שאר מלות גם אם ידחו מפני
החנוס או מפני שטח צתלמוד תורה מ"מ
חיוצא לא פקע כ"ל ולכן מצטלין ת"ת
צצביל מלכה אחרת, דהחיוצ ת"ת אינו יכול
לעשות פטור על המלכה, אבל החיוצ מלכה
מושבה פטור על מלות ת"ת בחשני"ת דצזכ

12. מנחת אשר עמ' כט

אמנם מסגנון האו"ש שם נראה שפי דלאו דוקא משום קיום מצוה אחרת ננדחה מצות ת"ת אלא דאין מצוה זו מסויימת בזמן ואינה שוה לכל
 אחד ואחד, אלא כל אדם מצווה במצוה עצומה זו לפי כחו, תכונות נפשו, וכשרונותיו ואין זה גדר דחוייה שת"ת נדחה מפני מצוה אחרת או
 מפני דרך ארץ אלא דהתירה התורה לנהוג מנהג דרך ארץ כדרך של בני אדם דרך הקב"ה הבוחן כליות ולב יודע אם לעקל אם לעקלקלות
 והא מישרים ישפוט כל אחד ואחד אם חיבב את התורה ועסק בה בכל כחו ומאודו כפי יכולתו כמבואר.

22) דברי חמודות ברכות שם

ואפי' כשיוצאים לעסקיהם כו'. לא תשיב הפסק כתבו הגהת מיי' פ"ז מהל' תפלה בשם הר"ם שלא היה רגיל לחזור ולברך אפילו בהפסק מרחץ ובית הכסא לפי שאינו מסיח דעתו מללמוד והאגור כתב טעם אחר לפי שאף כשהוא נפנה צריך לזיזוהר בדינים כמו בגילוי טפח וכיצד יקנה וכה"ג בדיני מרחץ כמו שאלת שלום והנחת תפילין:

23) תלמוד בבלי מסכת בבא קמא (פב.)

ושיהו קוראין בשני ובחמישי - עזרא תיקן? והא מעיקרא הוה מיתקנא! דתניא: + שמות ט"ו+ וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים - דורשי רשומות אמרו: אין מים אלא תורה, שנאמר: + ישעיהו נ"ה+ הוי כל צמא לכו למים, כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת, וקורין בשני ומפסיקין שלישי ורביעי, וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה! מעיקרא תקנו חד גברא תלתא פסוקי, אי נמי תלתא גברי תלתא פסוקי, כנגד כהנים לויים וישראלים, אתא הוא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי, כנגד עשרה בטלנין

24) שיעורים לזכר אבא מרי עמ' רה

אך עדיין צריך עיון בצד אחר של התקנה המקורית. כאמור, היא הותקנה תיכף לקריעת ים סוף, לפני מתן תורה. לכאורה קשה, אם כן, מה היתה חלות תקנה זו, היות ועדיין לא ניתנה תורה ולא נתחייבו ישראל בלימודה. מה רעש הליכת ג' ימים בלא תורה ואיזה איסור יש בדבר? ומאיך, איזו מצוה יקיימו כשיקראו? דומני שהסוגיא עצמה מתרצת קושיא זו ותשובתה מעורה בנוסח הברייתא, "כיון שהלכו שלשת ימים בלי תורה מיד נלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין וכו'". הדגשת המלים "מיד נלאו" מקורה בפסוק (שמות ט"ו, כ"ג): "ויבאו מרתה ולא יכלו לשחות מים ממרה כי מרים הם וכו' וילנו העם על משה"; והיא מורה כי לא הדאגה לביטול קיום מצות ת"ת היא שגרמה לתקנת קה"ת בשני וחמישי ובשבת - כי הלא טרם היו מחוייבים בת"ת - כי אם הליאות שאחזה בהם. העייפות והמרירות הנפשית, תוצאת אי-עסק בתורה שהביאה את הקהל לידי תלונה ומרד, היא שהניעה את הנביאים שביניהם להנהיג את קריאת תורה. כל חלות תקנה זו לא נבעה מחובת מצות ת"ת, כי אם ממצות גמילות חסדים. הנביאים רצו להטיב עם הציבור ולהגן עליו מפני הליאות הרוחנית והנפשית. המחייב היה צמאון העם לתורה, יובש הנפש המתעלפת בלי תורה. הצורך הפנימי ללמוד ולשמוע את דבר ה' הוא המחייב בקה"ת. העיסוק בתורה חשוב לא רק כמעשה מצוה כי אם גם כפעולת פדיון האדם מעניו, מן המיצר הנפשי בו הוא נתון. יש טיהור רוחני וקידוש הגברא בתלמוד תורה, ולשם הישג זה הונהגה קה"ת.

25) תלמוד בבלי מסכת נדה (ל:)

דרש רבי שמלאי: למה הולד דומה במעי אמו - לפנקס שמקופל ומונת. ידיו על שתי צדעיו, שתי אציליו על ב' ארכובותיו, וב' עקביו על ב' עגבותיו, וראשו מונח לו בין ברכיו, ופיו סתום וטבורו פתוח, ואוכל ממה שאמו אוכלת, ושותה ממה שאמו שותה, ואינו מוציא רעי שמא יהרוג את אמו. וכיון שיצא לאויר העולם - נפתח הסתום ונסתם הפתוח, שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת. ונר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, שנאמר + איוב כ"ט+ בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חשך. ואל תתמה, שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמיה. ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים, שנאמר + איוב כ"ט+ מי יתנני כירחי קדם כימי אלוה ישמרני, ואיזהו ימים שיש בהם ירחים ואין בהם שנים - הוי אומר אלו ירחי לידה. ומלמדן אותו כל התורה כולה, שנאמר + משלי י"ד / ד' / + ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך שמור מצותי וחיה, ואומר + איוב כ"ט+ בסוד אלוה עלי אהלי. מאי ואומר? וכי תימא נביא הוא דקאמר - ת"ש: בסוד אלוה עלי אהלי. וכיון שבא לאויר העולם - בא מלאך וסטרו על פיו, ומשכחו כל התורה כולה, שנאמר + בראשית ד' + לפתח חטאת רובץ. ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו, שנאמר + ישעיהו מ"ה+ כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון, כי לי תכרע כל ברך - זה יום המיתה, שנאמר + תהלים כ"ב+ לפניו יכרעו כל יורדי עפר, תשבע כל לשון - זה יום הלידה, שנאמר + תהלים כ"ד+ נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה, ומה היא השבועה שמשביעין אותו - תהי צדיק ואל תהי רשע, ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה - היה בעיניך כרשע. והוי יודע שהקב"ה טהור ומשרתיו טהורים, ונשמח שנתן בך טהורה היא, אם אתה משמרה בטהרה - מוטב, ואם לאו - הריני נוטלה ממך

26) תלמוד בבלי מסכת יומא (לה:)

תנו רבנן: עני ועשיר ורשע באין לדין, לעני אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר: עני הייתי וטרוד במזונותי אומרים לו: כלום עני היית יותר מהלל? אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפיעק, חציו היה נותן לשומר בית המדרש, וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו. פעם אחת לא מצא להשתכר, ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס. עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון. אמרו: אותו היום ערב שבת היה, ותקופת טבת היתה, וירד עליו שלג מן השמים. כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון: אבטליון אחי! בכל יום הבית מאיר, והיום אפל, שמא יום המעונן הוא? הציצו עיניהן וראו דמות אדם בארובה, עלו ומצאו עליו רום שלש אמות שלג. פרקוהו, והרחיצוהו, וסיכוהו, והושיבוהו כנגד המדורה. אמרו: ראוי זה לחלל עליו את השבת.

27) תלמוד בבלי מסכת זבחים (קטו.)

שכשניתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו, וכל [מלכין] עובדי כוכבים אחזתן רעדה בהיכליהן ואמרו שירה, שנאמר: + תהלים כט+ ובהיכלו כולו אומר כבוד, נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו: מה קול ההמון אשר שמענו, שמא מבול בא לעולם? (אמר להם) + תהלים כט+ ה' למבול ישב! [אמר להם]: וישב ה' מלך לעולם, כבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם, אמרו לו: מבול של מים אינו מביא, אבל מבול של אש מביא? שנא': + ישעיהו סו+ כי (הנה) באש ה' נשפט! אמר להן: כבר נשבע שאינו משחית כל בשר, ומה קול ההמון הזה ששמענו? אמר להם: חמדה טובה יש לו בבית גזיו שהיתה גנוזה אצלו תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם, וביקש ליתנה לבניו, שנאמר: + תהלים כט+ ה' עוז לעמו יתן, [מיד] פתחו כולם ואמרו: + תהלים כט+ ה' יברך את עמו בשלום;

28) רב מאיר שפירא בס' אורות הפסח

וביאר הגאון ר' מאיר שפירא זצ"ל דכאשר אוה"ע ראו אחדות גמורה בין בניי (כמש"כ "ויחן" בלשון יחיד) חשבו שבודאי הקב"ה מתכוון להביא חורבן לעולם ותהיה עם סכנה לכל יושבי תבל כי מציינו שבזמן שסכנה משותפת באה לעולם, אף אותם שהיו שונאים מאז ומעולם פתאום מתאחדים ונעשו חברים ועובדים שכם מאחד שינצלו מהסכנה. וכ"מ בדור המבול שבתוכה נח ששם חיו כולם בסכנה גם זאב גר בשלום עם הכבש. וכן היה אצל בלק ובלעם ששנאו זא"ז מאז ומקדם ומ"מ נתאחדו כאשר הסכנה מבנ"י התקרבה להם. ולהכי שפיר חשבו שהקב"ה מתכוון להביא מבול של מים או של אש וזהו שגרם האחדות.

אולם בלעם השיב להם – ה' עוז לעמו יתן, ואין עוז אלא תורה שהיא מעוזן של ישראל. (ועי' במד"ר בפר' אמור פל"א עיי"ש) כונתו היתה להודיעם שאחדות זו של בניי אינה מפאת איזו סכנה משותפת הצפויה להם שהיא אחדות מפאת סיבה חיצונית רק דאחדות של בניי היתה לשם אחדות ממש והוי אחדות אמיתית ללא שום סיבה אחרת – והוי אחדות של תורה – כי התורה מאחדת אותם ויש להם מטרה משותפת להשפיע על כל העולם כולו שכל בני בשר יקראו בשם ה' ושיקבלו כולם את עול מלכות השי"ת. ובאמת לא זכו בניי לקבלת התורה אלא בשביל האחדות וכמבואר בילקוט בפר' יתרו דכשבאו לסיני הושו כולם אגודה אחת. אמר הקב"ה – התורה כולה שלום ולמי אני נותנה, לאומה שהיא אוהבת שלום ומקרא מלא דיבר הכתוב ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.

29) ר' נבנצל שבועות עמ' פה

מה הקשר בין הדברים? מדוע תחילת מסירת התורה לישראל צמודה לנס המתקת המים במרה? נראה לומר, שכונת הקב"ה היתה לרמז בזה לישראל, שכך הוא דרכו של לימוד תורה. התורה מרה לפעמים לאדם בתחילת דרכו בלימוד התורה. קשה לו ללמוד. פה הוא לא מבין, ופה אין לו חשק ללמוד – קשיים מקשיים שונים, מבחון ומבפנים. "כל ההתחלות קשות", כפי שאומר הקב"ה לישראל בסיני (עי' רש"י שמות יט, ה). אבל כל זה הוא רק בהתחלה. בשלב מאוחר יותר – המים המרים הופכים למתוקים. ועל ידי מה? – על ידי עץ מר! לא על ידי סוכר או דבש. ללמדנו, שהמרירות עצמה ממתיקה את המרירות! ככל שילמד מתוך יסורים ומתוך מאמצים – כך תגבר יותר אחר כך תחושת המתקות. גם אם בהתחלה ישנם קשיים, הסוף יהיה ש"מתקו המים". לכן "שם שם לו חק ומשפט", לרמז להם שזוהי הדרך להבין את התורה. להתייגע עליה במרירות – וסוף המתקות לבוא.